

Uloga obitelji predškolskog djeteta pred izazovima digitalne kulture

Dimač, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:238224>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)
[University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

ULOGA OBITELJI PREDŠKOLSKOG DJETETA
PRED IZAZOVIMA DIGITALNE KULTURE

ANA DIMAČ

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INSTITUT RELIGIJSKIH ZNANOSTI
STUDIJ TEOLOŠKO RELIGIJSKIH ZNANOSTI

DIPLOMSKI RAD

ULOGA OBITELJI PREDŠKOLSKOG DJETETA
PRED IZAZOVIMA DIGITALNE KULTURE

ANA DIMAČ

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. KATA s. AMABILIS JURIC

Zagreb, 2024.

IZJAVA O AUTROSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad ***Uloga obitelji predškolskog djeteta pred izazovima digitalne kulture*** izvorni rezultat mojeg rada te da su svi korišteni izvori, kako objavljeni tako i neobjavljeni, primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

U Zagrebu 9.veljače 2024.

ULOGA OBITELJI PREDŠKOLSKOG DJETETA PRED IZAZOVIMA DIGITALNE KULTURE

Sažetak

U suvremenom digitalnom društvu u kojem se ističe važnost medijske pismenosti, fokus istraživanja usmjerava se prema utjecaju medijskih sadržaja, posebno društvenih mreža i videoigara, na razvoj djece. Na temelju analize relevantne literature, nemoguće je ne primijetiti rapidni porast sudjelovanja djece predškolske dobi u korištenju digitalnih resursa. Cilj ovog rada je razumjeti kako ove aktivnosti utječu na formiranje dječjeg vrijednosnog identiteta. Promišljajući o razlikama između aktivnog i pasivnog pristupa društvenim mrežama, kao i video igrama povezanih s nasiljem, u radu se ukazuje na negativan utjecaj koji se odražava na socijalne vještine i emocionalno stanje djece. Kroz identifikaciju pozitivnih (povezivanje, stjecanje znanja) i negativnih (rizici po mentalno zdravlje) aspekata, rad pridonosi dubljem razumijevanju kompleksnosti medijskog utjecaja na dječji život. Uz to se naglašava ključna uloga roditelja i odgojitelja kao i Crkve u razvoju medijske pismenosti i pružanje temeljnih smjernica za podršku djeci u optimalnom korištenju digitalnih medija.

Ključne riječi: mediji, medijska pismenost, videoigre, društvene mreže, odgajatelji

Summary

In contemporary digital society where the importance of media literacy is emphasized, research focus is directed towards the impact of media content, especially social media and video games, on children's development. Based on the analysis of relevant literature, it is impossible not to notice the rapid increase in preschool children's participation in the use of digital resources. The aim of this paper is to understand how these activities influence the formation of children's value identity. Reflecting on the differences between active and passive approaches to social media, as well as video games associated with violence, the paper points out the negative impact reflected on children's social skills and emotional state. By identifying positive aspects (such as connectivity, knowledge acquisition) and negative aspects (risks to mental health), the paper contributes to a deeper understanding of the complexity of media influence on children's lives. Additionally, it emphasizes the crucial role of parents, educators, and the Church in developing media literacy and providing fundamental guidelines to support children in the optimal use of digital media.

Keywords: media, media literacy, video games, social media, educators

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Suvremeni mediji i predškolsko dijete.....	2
1.1. Masovni mediji.....	3
1.2. Razvoj i značaj medijske pismenosti.....	4
1.3. Predškolsko dijete.....	5
1.4. Zadaća roditelja u odgoju za medije.....	6
2. Utjecaj digitalnih medija na predškolsko dijete.....	7
2.1. Suvremeni mediji u životu djeteta.....	8
2.2. Videoigre u životu djeteta.....	9
2.2.1. Pozitivan aspekt videoigara.....	10
2.2.2. Nasilje u videoigrama	11
2.3. Društvene mreže u životu djeteta.....	14
2.4. Manipulativni utjecaj medija.....	18
3. Suvremena obitelj i Crkva pred izazovima digitalnih medija.....	20
3.1. Odgojna uloga obitelji.....	20
3.1.1. Odgojni stilovi u obitelji	23
3.1.2. Komunikacija u medijskom odgoju	24
3.2. Važnost suradnje odgojitelja i roditelja	26
3.3. Crvena načela u odgoju za medije.....	29
Zaključak.....	30
Literatura.....	31

Uvod

Svijet današnjice je duboko prožet digitalnim utjecajima, koji suvremenog čovjeka ne ostavljaju ravnodušnima, nego iziskuju njihovo temeljito istraživanje. Tim više što se svakodnevno pojavljuju nove metode i načini konzumiranja, kao i korištenja digitalnih sadržaja, koji često mogu razarajuće djelovati na sve oblike ljudskog života. U suvremenom digitalnom vremenu, u kojem djeca predškolske dobi odrastaju okružena raznovrsnim medijskim sadržajima, spontano se nameće ključno pitanje kakav je utjecaj tih medija na njihov razvoj. U znanstvenom istraživanju ovoga rada bila sam vođena motivacijom dubljeg razumijevanja činjenice što je to tako fascinantno u medijskom svijetu da djecu i mlade, posebice djecu predškolske dobi, neodoljivo privlači te kako stvoriti okruženje koje će poticati njihovu medijsku pismenost i omogućiti im da svjesno i odgovorno sudjeluju pred izazovima digitalne kulture. Stoga je polazišna točka istraživanja usredotočiti se na kompleksnost medijskog utjecaja, s posebnim naglaskom na aktivnostima koje su djeci lako dostupne i iznimno popularne. Rad je artikuliran u tri poglavlja.

U prvom poglavlju, naslovljenom *Suvremeni mediji i predškolsko dijete* promišlja se općenito o medijima i važnosti razvoja medijske pismenosti predškolskog djeteta uz roditeljsku pomoć.

Drugo poglavlje, pod naslovom *Utjecaj digitalnih medija na predškolsko dijete* posvećeno je istraživanju suvremenih medija i njihovom utjecaju na život i rast predškolskog djeteta. Riječ je o pozitivnim i negativnim aspektima videoigara i društvenih mreža te njihovom manipulativnom utjecaju.

Treće poglavlje, *Obitelj i Crkva pred izazovima digitalnih medija*, ističe važnost odgojne uloge roditelja kroz različite stilove odgoja; kao i nužnost suradnje između roditelja i odgajatelja. Na kraju su navedena neka od načela kojim bi se Crkva trebala voditi u medijskom kršćanskom odgoju djece.

1. Suvremeni mediji i predškolsko dijete

Etimološki korijen riječi »medij« ima porijeklo u latinskoj riječi »medius«, koja znači srednji ili smješten u sredini. Iako se često koristi kako bi se opisalo sredstvo komunikacije ili prijenosa vijesti, etimološko podrijetlo nosi sa sobom koncept srednje točke ili posrednika između različitih elemenata. Ovaj pojam sugerira da medij ne samo da prenosi informacije, već također zauzima centralnu poziciju, povezujući i posredujući između različitih strana ili aspekata. Njegova uloga u komunikaciji dublja je od jednostavnog prijenosa vijesti, obuhvaćajući ideju povezivanja i posredovanja među različitim dijelovima informacijskog sustava.¹ U prapočecima društvenih zajednica, mediji su proizašli iz potrebe za javnim dijeljenjem informacija. Kao posrednici u komunikaciji oni su imali ključnu ulogu u procesu prijenosa poruka od pošiljatelja do primatelja a definirani su kao tehničko ili fizičko sredstvo koje omogućuje transformaciju poruka, odnosno njihov prijenos putem određenog komunikacijskog kanala.² Mediji kakve danas poznajemo nisu oduvijek postojali, razvijali su se kroz povijest. U proteklom stoljeću i početkom 21. stoljeća, svjedočili smo izuzetnom procvatu medija.³ U današnjem društvu, mediji su evoluirali iz jednostavnih prenositelja informacija u snažne agente koji oblikuju kulturnu, društvenu i političku stvarnost. Njihov utjecaj ne ograničava se samo na prijenos činjenica nego su postali pokretači promjena, oblikovatelji javnog mnijenja te ključni sudionici u definiranju trendova. Medijski kanali ne samo da informiraju, već i diktiraju norme ponašanja, potiču društvene rasprave te oblikuju kolektivnu svijest. Kroz raznolike medijske platforme, od televizije i novina do društvenih mreža, mediji su postali središnji faktor koji određuje koje vijesti, ideje i vrijednosti dominiraju javnim prostorom ovisno o vrsti.⁴

¹ Usp. Danijela JURČIĆ, Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj, u: *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 21 (2017.) 1, 127–136, ovdje 128.

² Usp. *Isto*, 128–129.

³ Usp. *Isto*, 129.

⁴ Usp. Valentina MAJDERIĆ, *Mediji tekst kultura*, Zagreb, 2019., 15.

1.1. Masovni mediji

Definiranje i segmentacija medija često podliježe različitim pristupima, a među istaknutim klasifikacijama ističe se ona koja se odnosi na masovne medije. Jedna od definicija masovnih medija ukazuje na njih kao institucije koje zadovoljavaju društvenu potrebu za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi članovi društva. Masovni mediji nisu samo oblici komunikacije ili proizvodi; oni čine institucije i oblikuju kulturne formacije unutar društva. Da bi neki medij bio praktičan, mora posjedovati određene karakteristike, uključujući prenosivost, mogućnost pohrane, razumnu trajnost i ekonomsku pristupačnost. Primjeri masovnih medija obuhvaćaju knjige, tisak (novine, časopisi), film, televiziju, radio te nosače zvuka i slike poput videa, CD-a i DVD-a predstavljaju klasične medije, a suvremeni, digitalni mediji (internet) sve više privlače pozornost svih korisnika.⁵ U relativno kratkom vremenskom razdoblju, digitalna tehnologija i internet su izazvali značajne promjene u načinu komunikacije i društvenim dinamikama. Internet se pojavljuje kao jedan od mnogih komunikacijskih medija, koji je duboko utjecao na transformaciju i društvenu interakciju, čiji su najprikladniji načini komuniciranja često proizlazili iz samih društvenih odnosa. Međutim, danas primjećujemo inverziju, jer komunikacijski kanali oblikuju odnose, a ovu promjenu uvelike diktira upravo digitalna tehnologija koja sve više napreduje u kvantitativnom smislu.⁶ Primjerice, promatranje dinamike obitelji ilustrira kako su se obiteljski susreti nekad odvijali oko stola ili u dnevnom boravku, gdje su članovi bili usmjereni jedni prema drugima, potičući međusobnu komunikaciju i odnos. Stoga je razumljivo da te susrete karakterizira zajedništvo i interakcija među članovima. Sa širokom rasprostranjenošću medija, posebno televizije, uočava se velika promjena, koja se očituje u tome da se obiteljski trenuci i dalje odvijaju u tim prostorima, ali se zajedništvo sada očituje u suživotu s medijima. I dalje čitava obitelj je zajedno na okupu, međutim svi su njezini članovi usmjereni na medij (poput televizije, radija, interneta, mobitela). Drugim riječima, dok su nekada ukućani bili okrenuti jedni

⁵ Usp. Anita PAPIĆ – Tomislav JAKOPEC – Miljana MIČUNOVIĆ, Informacijske revolucije i širenje komunikacijskih kanala: osvrt na divergenciju i/ili konvergenciju medija, u: *Libellarium: Časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti*, 4 (2011.) 1, 83–94, ovdje 83.

⁶ Usp. Zlatan KRAJINA – Tena PERIŠIN, Digitalne vijesti: Mediji, tehnologija i društvo, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 18 (2009.) 6 (104), 935–956, ovdje 938.

prema drugima, sada su svi zajedno usmjereni prema ekranu televizora ili nekom drugom medijskom uređaju.⁷

1.2. Razvoj i značaj medijske pismenosti

Tijekom posljednjih šezdeset godina, medijska pedagogija postala je respektabilna znanstvena disciplina koja se formirala kao odgovor na rapidni razvoj inovativnih medija i obrazovnih tehnologija. Njezino uspostavljanje bilo je rezultat evolucije odgojnih znanosti, čiji je cilj bio adekvatno odgovoriti na pedagoške izazove koji proizlaze iz brzog medijskog napretka. Ona obuhvaća raznolika polja istraživanja koja oblikuju njezinu sveobuhvatnu prirodu. To uključuje medijski odgoj, koji promiče medijsko obrazovanje i oslanja se na medijsku pismenost i kompetencije, te medijsku kulturu, medijsku didaktiku koja proučava metode medijskog obrazovanja, medijsko-znanstveno istraživanje, medijsku socijalizaciju i medijsku etiku. Poseban naglasak medijske pedagogije usmjeren je na didaktičko-metodički aspekt medijske pismenosti, koji obuhvaća nekoliko ključnih komponenata. Tako npr. tehnička kompetentnost obuhvaća usvajanje tehnika, poput čitanja, pisanja ili rada s osobnim računalom; znakovna kompetentnost odnosi se na razumijevanje i kombiniranje različitih medijskih elemenata, poput teksta i slika, slika i zvuka, te druge kombinacije podataka, dok kulturna kompetentnost opisuje sposobnost integracije tehnički stečenih informacija u smislene komunikacijske procese unutar društvenog okruženja.⁸

Kad je riječ o medijskoj pismenosti, kao ključnoj vještini na koju se oslanja medijska pedagogija, valja naglasiti da ona omogućuje kritičko vrednovanje, analizu, procjenu i razmjenu informacija prisutnih u različitim medijskim formatima, čime se potiče aktivno sudjelovanje korisnika u kompleksnom kulturnom kontekstu. Stalna izloženost medijskim sadržajima čini medijsku pismenost ključnim alatom za korisnike kako bi kroz njezin razvoj, pojedinci bili u mogućnosti suvislo procijeniti ulogu medija u vlastitom životu.⁹ U tom kontekstu biti medijski pismen znači svjesno koristiti medije, analizirati poruke koje oni prenose te razumjeti na koji način su te poruke prikazane jer

⁷ Usp. Ivan GLAVINIĆ, Odnos Crkve i medija u svjetlu »kulture nadahnute evanđeljem«, u: *Crkva u svijetu: Crkva u svijetu*, 51 (2016.) 4, 639–653, ovdje 644.

⁸ Usp. Mirela TOLIĆ, Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije, u: *Život i škola: Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LV (2009.) 22, 97–103, ovdje 97–101.

⁹ Usp. LABAŠ Danijel – MARINČIĆ Petra, Mediji kao sredstvo zabave u očima djece, u: *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 12 (2018.) 15, 1–32, ovdje 11.

osviještenost koju ona pruža omogućuje pojedincu ne samo da bude proaktivan korisnik medijskih sadržaja, već i da razvije kritički odnos prema informacijama koje konzumira. Kroz tu povećanu svijest, pojedinac postaje informirani potrošač informacija koji je sposoban pristupiti raznolikim medijskim izvorima s kritičkim razumijevanjem.¹⁰ Čini se uputnim istaknuti da medijska pismenost sve više postaje neizostavan element u životu suvremenog čovjeka, predstavljajući ključnu kompetenciju koja se sve intenzivnije istražuje u različitim znanstvenim područjima. Ova tema privlači pažnju ne samo pedagoga, već i sociologa te stručnjaka iz područja komunikacija.

1.3. Predškolsko dijete

U suvremenoj pedagogiji, dijete predškolske dobi se opisuje kao ljudsko biće koje prolazi kroz fazu djetinjstva od rođenja do šeste godine života.¹¹ U svojoj knjizi *Vjerski odgoj djece predškolske dobi u Hrvatskoj* K. A. Jurić, govoreći o vjerskom odgoju predškolskog djeteta poziva se na Mariu Montessori, koja je život svake osobe podijelila u tri glavna razdoblja: od rođenja do 6. godine, od 6. do 12. godine i od 12. do 18. godine. Svako od tih razdoblja dodatno je podijeljeno na dva međurazdoblja. U kontekstu razvoja predškolske djece, prvo razdoblje obuhvaća period od rođenja do treće godine, dok se drugo razdoblje proteže od treće do šeste godine života. Prvo razdoblje nazvano je razdobljem prilagođavanja. U tom periodu, sve što okružuje dijete oblikuje njegov um, kojega Montessori opisuje kao »upijajući um«, što znači nesvjesni oblik uma koji posjeduje stvaralačku snagu. Uspoređivala ga je sa spužvom koja neumorno i neograničeno upija sve dojmove i integrira ih nesvjesno, bez selekcije dok razdoblje od treće do šeste godine predstavlja nastavak perioda u kojem dijete koristi upijajući um, ali počinje razlikovati dojmove i postaje sve svjesnije. U ovom razdoblju, odrasle osobe mogu direktno utjecati na djetetov um potičući komunikaciju s djetetom. Taj period također karakterizira razvoj razumijevanja i volje, zbog čega Maria Montessori smatra, da je za djecu od treće do šeste godine potrebno pripremiti adekvatnu okolinu koja pruža potrebne poticaje za normalan djetetov razvoj. Osim što navedeni poticaji utječu na razvoj osnovnih sposobnosti, oni nude i »kozmičke« ili »univerzalne« aspekte, koji naglašavaju cjelovitost i međusobni odnos ljudi i stvari.

¹⁰ Usp. *Isto*, 11.

¹¹ Usp. Sira S. MACCHIETI, Dijete, u: Ivan MARIJANOVIĆ (pr.), *Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti*, Zagreb, 2017., 185.

Njezino polazište sastojalo se u tome da su djeca u toj dobi najviše zainteresirana za istraživanje pojavnog svijeta, formiranje pojmova i korištenje govornih simbola, što se često manifestira kroz postavljanje pitanja.¹² Nema dvojbe da dijete predškolske dobi, okarakterizirano prethodnim svojstvima, upija gotovo sve medijske sadržaje bez da ih prethodno racionalizira jer za to nije sposobno. U tom kontekstu su, od 19. stoljeća pa nadalje, pojave i razvoj specifičnih odgojnih institucija poput jaslica, vrtića, zabavišta te predškolskih ustanova oblikovali kulturnu percepciju djetinjstva. U tim institucijama, uz primjenu različitih humanističkih disciplina poput pedagogije, psihologije, sociologije i kulturne antropologije, dijete je prepoznato kao aktivni subjekt u društvu. Dijete manifestira svoju sposobnost interakcije s vršnjacima, odraslima i okolinom te razvija komunikacijske, ekspresivne, logičke i operativne kompetencije. Isto tako usklađeno razvija i organizira emocionalne, društvene, moralne i spoznajne aspekte vlastite osobnosti, koristeći svoje urođene sposobnosti, koje roditelji potiču u odgojnom-obrazovnom procesu.¹³ Stoga se može zaključiti da proces rasta oblikuje i obogaćuje djetetovu svijest. Ono postupno stječe spoznaju o okruženju, a njegove mentalne predodžbe postaju sve stvarnije, jer mu omogućuju dublje razumijevanje svega s čime se susreće. U cjelokupnom promišljanju o predškolskom djetetu ne smijemo zaboraviti da je igra primarna odgojna metoda kojom ono aktivno uspostavlja kontakt s društvenim okruženjem i postupno razvija svoju percepciju svijeta.¹⁴

1.4. Zadaća roditelja u odgoju za medije

U današnjem društvu gdje mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju percepcije stvarnosti, medijska pismenost postaje vitalna vještina jer je neophodna za uspješno snalaženje u suvremenom informacijskom društvu.¹⁵ Stoga je djecu potrebno medijski obrazovati od najranije životne dobi, s obzirom na to da fenomen medijskog djetinjstva postaje izrazito značajan u današnjem okruženju. U tom procesu zadaća roditelja, posebice kod djece u predškolskoj dobi, čini se izuzetno važnom. Tim više što mediji

¹² Usp. Kata s. Amabilis JURIC, *Vjerski odgoj djece predškolske dobi u Hrvatskoj. Teološko-katehetska, religiozno-pedagoška i pravna ishodišta*, Zagreb, 2023., 177–178.

¹³ Usp. Sira S. MACCHIETI, dijete, u: Ivan MARIJANOVIĆ (pr.), *Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti*, Zagreb, 2017., 185.

¹⁴ Usp. Hrvatska enciklopedija, *dijete*, u: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dijete> (5. II. 2024.).

¹⁵ Usp. Viktorija CAR – Lejla TURČILO – Marijana MATOVIĆ, Medijska pismenost – preduvjet za odgovorne medije: zbornik radova s 5. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija, u: *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 22 (2016.) 1, 170–172, ovdje 172.

postupno preuzimaju ulogu modela ponašanja za sve generacije, jer roditelji više nisu u mogućnosti uskladiti svoje obaveze s poslovnim izazovima. Stoga izričaj »mediji kao odgojitelji« poprima duboko značenje u suvremenom društvu, a očekuje se da će njegov utjecaj samo jačati u budućnosti. Roditelji, suočeni s izazovima ravnoteže između poslovnih i obiteljskih dužnosti, uglavnom se oslanjaju na medije kao sredstvo prenošenja kulturnih i društvenih normi na vlastitu djecu.¹⁶ Ovaj prirodni proces formiranja medijskih navika kod djece predškolske dobi odvija se tijekom ranog djetinjstva, prije formalnog medijskog obrazovanja. Kada započinju osnovnu školu, djeca već posjeduju određenu razinu medijske pismenosti, budući da su bila izložena raznolikim medijima kao i njihovim sadržajima. Važno je uočiti da se medijski odgoj ne ograničava samo na predškolske ustanove ili učionice, već je nužno poticati suradnju između obitelji, škole i zajednice. Stoga je ključna uloga roditelja i odgajatelja u oblikovanju medijske svijesti djece već od najranije dobi pružiti im smjernice za odgovorno korištenje medija i razvoj kritičkog razmišljanja. One omogućuju djeci da svrhovito koriste medijske resurse, potičući istraživački duh i pomažući im da uspješno savladavaju izazove koji proizlaze iz sveprisutnosti medija u njihovom svakodnevnom životu. Osim toga, razvoj medijske pismenosti pridonosi stvaranju osnovnih kompetencija za aktivno sudjelovanje djece u suvremenom dobu.¹⁷

Dakle, možemo konstatirati da suvremeno medijsko okruženje predstavlja kompleksnu arenu koja nudi širok spektar informacija, oblika zabave i interakcija. One predstavljaju niz izazova te se postavlja pitanje o dubokom utjecaju tih čimbenika na djetetov razvoj.

2. Predškolsko dijete pred izazovima utjecaja digitalnih medija

Digitalni mediji su postali neizostavan dio života suvremenog čovjeka do te mjere da na njih ne može ostati imuno čak ni predškolsko dijete. Stoga ćemo se u ovom radu usredotočiti na činjenicu kakav utjecaj na njegov razvoj i rast imaju videoigre kao i različite društvene mreže te njihov manipulativni utjecaj.

¹⁶ Usp. Kristina LJUBIĆ NEŽIĆ, Poticanje razvoja medijske pismenosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 284–301, ovdje 287.

¹⁷ Usp. *Isto*, 288.

2.1. Suvremeni mediji u životu djeteta

Kad govorimo o utjecaju suvremenih medija u najopćenitijem smislu, s posebnim osvrtom na djecu predškolske dobi, podrazumijevamo raznolike procese ponašanja i doživljaja, naglašavajući pritom činjenicu da dijete funkcionira kao primatelj masovnih komunikacija. U tom kontekstu digitalni mediji značajno utječu ne samo na živote djece, nego i odraslih. To se očituje u činjenici da svatko doživljava taj utjecaj na svoj osoban način, ovisno o tome kako mediji prezentiraju određenu sliku, čiji je cilj izazivanje emocija koje variraju između pozitivnih i negativnih iskustava. Budući da su djeca podložnija različitim utjecajima medija, organizacija njihovog slobodnog vremena može često rezultirati neželjenim odgojnim posljedicama. Također, različitost utjecaja medija ovisi o izboru medija, vremenu provedenom u korištenju, selekciji sadržaja i specifičnostima pojedinih skupina.¹⁸ Sva djeca, a na poseban način predškolsko dijete, predstavljaju osjetljivu skupinu korisnika, budući da su sklonija vjerovati informacijama koje im se nude i prikazuju, jer koristeći različite medijske kanale, ne samo da usvajaju informacije, već aktivno sudjeluju u procesima stvaranja, proširujući svoje kognitivne, psihičke, kreativne i socijalne kompetencije. Nadalje, integracija raznolikih medijskih platformi omogućava djeci da uspostave vlastiti dijalog s digitalnim svijetom čime postaju aktivni sudionici u procesu učenja. Interaktivnost između djeteta predškolske dobi i medija stvara dinamično okruženje koje podupire razvoj raznolikih vještina i sposobnosti.¹⁹ Takav interaktivni odnos potiče djecu ne samo da usvajaju sadržaj, već i da izraze svoje ideje, stvaraju vlastite medijske materijale i komuniciraju s vršnjacima. Time se još više naglašava složenost i važnost medijske pismenosti u suvremenom društvu, gdje je sposobnost učinkovite interakcije s medijima ključna za razvoj kritičkog razmišljanja i samopouzdanja kod djece.²⁰

Mediji su prisutni u svim segmentima našeg života i nerazdvojivi su dio naše svakodnevice. To je razlog da su usredotočeni na širok spektar ljudi kojima prenose informacije ili poruke. Odrastanje i socijalizacija djece danas je gotovo nezamisliva bez medija. Stoga je potrebno temeljito istraživanje i razmatranje stvarnih vrijednosti ili manipulativnih aktivnosti koje oni promiču. Zato mediji svojim vrijednosnim porukama

¹⁸ Usp. Ivana KUNIĆ – Marina VUČKOVIĆ MATIĆ – Joško SINDIK, Društvene mreže i zdravlje, u: *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 12 (2016.) 47, 110–114, ovdje 111.

¹⁹ Usp. Antonija ĐURAN –Diana KOPRIVNJAK – Nataša MAČEK, Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 270–283, ovdje 276.

²⁰Usp. *Isto*.

značajno oblikuju ponašanje djece posebice u predškolskoj dobi. Osim što utječu na formiranje stavova prema relevantnim društvenim pitanjima, također potiču i razvoj kvalitetne komunikacije.²¹ Djeca slušaju omiljenu glazbu na radiju, čitaju časopise posvećene poznatim osobama ili različitim interesnim skupinama, prate serije i filmove na televiziji, komuniciraju s vršnjacima putem interneta te većinu svog vremena provode na društvenim mrežama. Stoga se mediji se više ne mogu smatrati samo sredstvom, već su postali sastavni dio našeg kulturnog okruženja i ozračja.²² Zato u suvremenom dobu, svjedočimo snažnom širenju medijskih sadržaja kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom smislu. Poruke koje dolaze iz različitih izvora prisutne su u svim društvima, dok su primatelji i kreatori tih poruka u međusobno dinamičnom i kompleksnom odnosu. Dakle, mediji su neodvojiv dio našeg života, koji se integrirao u sve životne faze, uključujući čak i najraniju dječju dob. To se konkretno očituje u činjenici da su raznolike publikacije, nacionalne i lokalne radiopostaje te televizijski programi prisutni gotovo u svakom domaćinstvu, te time postaju dio svakodnevnog životnog iskustva zbog relativne dostupnosti i brzog prijenosa informacija.²³

2.2. Videoigre u životu djeteta

U posljednjem desetljeću svjedočimo sve izraženijem utjecaju videoigara na djecu predškolske dobi, koji sve više zamjenjuje tradicionalne medije poput televizije, radija i novina. Djeca sve češće biraju ovaj dinamičan i interaktivan oblik zabave koji im pruža inovativno iskustvo, znatno različito od pasivnog konzumiranja klasičnih medija. Oni uglavnom nude jednosmjernu komunikaciju, dok videoigre pružaju mogućnost djeci da postanu protagonisti svoje priče, što rezultira dubljim emocionalnim povezivanjem s virtualnim svijetom. Iz tog razloga uvijek rado biraju raznolike videoigre, koje postaju sveprisutnije i time predstavljaju jedan od novijih medija.²⁴

²¹ Usp. Zlatko MILIŠA –Mirela TOLIĆ –Nenad VERTOVŠEK, *Mladi – odgoj za medije. Priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*, Zagreb, 2010., 40.

²² Usp. Lana CIBOCI – Igor KANIŽAJ – Danijel LABAŠ, *Pozitivni i negativni medijski sadržaji*, Zagreb, 2018., 10.

²³ Usp. Vlasta ILIŠIN – Ankica MARINOVIĆ BOBINAC – Furio RADIN, Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece, u: *Socijalna ekologija: journal for environmental thought and sociological research*, 11 (2002.) 1–2, 150–152, ovdje 151.

²⁴ Usp. Vesna BILIĆ – Damjan GJUKIĆ – Giovanna KIRINIĆ, Mogući učinci igranja računalnih igrica i videoigara na djecu i adolescente, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 151 (2010.) 2, 195–213, ovdje 200.

2.2.1. Pozitivan aspekt videoigara

Neosporno je da su stručnjaci jednoglasni u mišljenju da vrhunske računalne igre, ne samo da pružaju zabavu, već i potiču sveobuhvatan rast djeteta. Ova sveaspektualna podrška obuhvaća tjelesni, emotivni, spoznajni, društveni i duhovni razvoj. Videoigre imaju moć obogatiti djetetovo iskustvo, pružiti mu priliku za učenje i razvoj različitih vještina. Bitno je naglasiti da kvalitetne videoigre ne bi trebale biti samo raznolike i zanimljive, već i prilagođene djetetovoj dobi i razini jezičnog razvoja. Time se osigurava da su poruke, izazovi i situacije unutar igre razumljivi i relevantni za dijete, potičući njegovu kognitivnu i jezičnu radoznalost.²⁵ Iako se često izražava zabrinutost, ključno je naglasiti da računalne i videoigre nose sa sobom niz pozitivnih aspekata, otvarajući vrata svijetu mašte s beskrajnim mogućnostima. Mnoge igre pridonose poboljšanju brzine, koncentracije i usredotočenosti kod djece, potičući misaone procese, asocijativno i hipotetičko razmišljanje, te pridonose koordinaciji pokreta.²⁶ Nadalje, one značajno unapređuju sposobnosti rješavanja problema, ističući brzo raspoznavanje uzroka, učinkovito upravljanje resursima, te brzo razmišljanje i donošenje odluka. Kroz postupni prijelaz od jednostavnijih do sve zahtjevnijih razina, djeca stječu progresivna znanja i vještine, omogućujući im da postignu svoje postavljene ciljeve. Osim što potiču samostalnost, računalne igre postaju svojevrsni edukativni izazov, time što potiču sustavno učenje i napredovanje, te tako dodatno podupiru razvoj kritičkog i analitičkog razmišljanja kod djece.²⁷ Brojne igre koje uključuju više igrača potiču djecu na suradnju kako bi postigli svoje ciljeve. Grupne ih igre potiču da aktivno sudjeluju u timskom okruženju, slušaju ideje drugih igrača, formuliraju zajedničke planove te pravedno raspodjeljuju zadatke prema individualnim sposobnostima. Tijekom ovakvog iskustva, djeca razvijaju važne vještine vođenja, uče kako učinkovito komunicirati, prilagoditi se različitim ulogama unutar tima te kako iskoristiti različite talente kako bi zajedno ostvarili postavljene ciljeve.²⁸ Ove igre zahtijevaju racionalizaciju, vještinu prilagođavanja i osiguravanje resursa za preživljavanje. Igrači surađuju kako bi stvorili vlastite likove, ostvarili osobne ciljeve u igri i oblikovali digitalne svjetove. Stoga,

²⁵ Usp. Jasna ŠEGO, Utjecaj okoline na govorno – komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju, u: *Govor*, 26 (2009.) 2, 119–149, ovdje 129.

²⁶ Usp. Vesna BILIĆ – GJUKIĆ Damjan – Giovanna KIRINIĆ, Mogući učinci igranja računalnih igrica i videoigara na djecu i adolescente, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 151 (2010.) 2, 195–213, ovdje 200.

²⁷ Usp. *Isto*.

²⁸ Usp. *Isto*.

video igre doprinose razvoju virtualne socijalizacije, gdje razlike u spolu, dobi, rasi i vjeri gube svoj značaj jer je jedino čemu teže zajednički cilj.²⁹

Interes za motivaciju sudjelovanja u virtualnom prostoru, odabir identiteta avatara, odnosno izmišljenog lika, ima potencijal dugoročnog pozitivnog utjecaja na zdravlje, emocionalno stanje, samopouzdanje i socijalne veze. Avatarski lik, kao produžetak stvarne osobnosti, može poslužiti kao izvor motivacije za povećanje svijesti o potencijalnim problemima, vlastitom viđenju sebe ili okoline u kojoj se nalazi analizirajući uzročno-posljedične veze.³⁰ Interaktivne video igre imaju konstruktivnu ulogu u poticanju dječje logičke razrade i motoričkih vještina, posebno kada se suočavaju s izazovima rješavanja problemskih zadataka. Takav utjecaj medija također ima značajnu ulogu u socijalizaciji, budući da djeca postaju članovi specifične socijalne zajednice koja aktivno komunicira o doživljenom, dijeli igre likova, razgovara o epizodama te se emocionalno povezuje s likovima iz medijskih sadržaja koje prate.³¹ Iz gore navedenog proizlazi da jedan dio znanstvenika u govori o pozitivnim efektima videoigara s druge strane velik je broj onih koji naglašavaju štetne posljedice.

2.2.2. Nasilje u videoigramama

Unatoč tome što mnogi roditelji, učitelji i stručnjaci cijene i ističu pozitivne utjecaje videoigara, jednako se naglašavaju upozorenja vezana uz potencijalne rizike i opasnosti koje igre mogu predstavljati. Posebna se pažnja pridaje prisutnosti nasilja i postavljanju ubijanja kao primarnog cilja kao i socijalnoj izolaciji koja može iz toga proizaći.³² Takav oblik dječjih aktivnosti predstavlja složen i kompleksan izazov jer, nakon doživljenog užitka ili uzbuđenja, mozak i tijelo reagiraju oponašajući radnje koje donose isti osjećaj. Takav fenomen može rezultirati nasilnim ili hiperaktivnim ponašanjem kod djece budući da igrači često prenose emocionalne i fizičke doživljaje iz virtualnog svijeta u stvarnost. Kao što je već istaknuto, ključna negativna

²⁹ Usp. Iva BRČIĆ, Utjecaj medija na gledatelja od najranije do odrasle dobi, u: *In medias res: Časopis filozofije medija*, 7 (2018.) 13, 2019–2027, ovdje 2024.

³⁰ Usp. Danijel LABAŠ – Ines MARINČIĆ – Alma MUJČINOVIĆ, Percepcija djece o utjecaju videoigara, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 8–27, ovdje 14.

³¹ Usp. Anamari PAŠICA – Tamara TURZA BOGDAN, O medijima i govorno-jezičnome razvoju djece s roditeljskog motrišta, u: *Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*, 18 (2020.) 1-2, 73–92, ovdje 75–76.

³² Usp. Vesna BILIĆ – Damjan GJUKIĆ – Giovanna KIRINIĆ, Mogući učinci igranja računalnih igrica i videoigara na djecu i adolescente, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 151 (2010.) 2, 195–213, ovdje 201.

karakteristika mnogih videoigara je naglašena prisutnost agresivnosti koja se također zapaža i kod djece predškolske dobi. Ta činjenica izaziva posebnu zabrinutost kad je riječ o problematičnom učenju i nagrađivanju nasilnog ponašanja, koje se često reflektira u dječjem ponavljanju tijekom igranja. Izuzetno je opasno to što se nasilje često nagrađuje bodovima ili se postavlja kao preduvjet za nastavak igre potičući učestalo ponavljanje koje za posljedicu ima percipiraju da je nasilje prihvatljivo i učinkovito, posebno kada se agresivnost reflektira iz virtualnog svijeta u stvarno socijalno okruženje.³³ Neutralizacija nasilja u igrama ili njegovo opravdavanje radi postizanja ciljeva dodatno otežava situaciju s obzirom na to da virtualni likovi postaju uzori koje djeca oponašaju, ponekad prihvaćajući nasilje kao normalno i gubeći sposobnost razlikovanja između dobra i zla. Važno je napomenuti da nasilne igre neće nužno transformirati svu djecu u nasilnike, ali mogu potaknuti agresivnost kod onih s predispozicijama za takvo ponašanje, posebno kod manje uspješne djece s nižim samopouzdanjem.³⁴ Neophodno je spomenuti da djeca koja igraju videoigre nisu samo nijemi promatrači događaja na ekranu. Oni su aktivni sudionici, uključeni u svijet igre, gdje njihova interakcija, osobnost i osobna uvjerenja imaju značajan utjecaj na tijek događanja i ishod same igre. Dok igraju, preuzimaju ulogu aktivnih kreatora vlastitog virtualnog iskustva, doprinoseći dinamici igre svojom jedinstvenom prisutnošću i odlukama koje donose.³⁵

Osobnost, kao što je već navedeno, ima značajan utjecaj na percepciju nasilja u videoigrama. Ključno je uzeti u obzir dob igrača, budući da to može biti presudno za intenzitet i način na koji igra utječe na stvarni svijet. Stoga se ističe važnost prepoznavanja nekoliko kategorija posebno osjetljivih pojedinaca ili dobni skupina. Prvenstveno, tu su djeca predškolske dobi koja još uvijek razvijaju svoj stabilan sustav vrijednosti i nisu u potpunosti učvrstili temeljne moralne smjernice. Ova skupina može biti posebno ranjiva jer još nije sposobna u potpunosti razumjeti negativne posljedice nasilnih scena u videoigrama iz čega proizlazi činjenica da često imaju poteškoća razlikovati virtualni svijet od stvarnog. U posebno osjetljive skupine ubrajaju se i djeca koja upotrebljavaju videoigre u izrazito velikim količinama. Takva djeca pokazuju agresivnost kada im se ograniči vrijeme provedeno pred računalom ili dostupnost

³³ Usp. *Isto*.

³⁴ Usp. Iva BRČIĆ, Utjecaj video igara na djecu, u: *In medias res: Časopis filozofije medija*, 9 (2020.) 17, 2669–2684, ovdje 2676–2677.

³⁵ Usp. Jerko VALKOVIĆ, Karakteristike i djelovanje nasilja u videoigrama, u: *Riječki teološki časopis*, 32 (2008.) 2, 483–502, ovdje 483.

videoigre postane predmetom ucjene, najčešće roditelja. Rizičnom skupinom smatraju se i oni koji imaju problema u kontroliranju vlastitih emocija, kao i oni koji traže bijeg od određenih strahova ili depresivnih osjećaja u svijet računalnih igrica.³⁶ Osim već istaknutih izazova kao što je nasilje koje je sve izraženije kod djece, a u stalnom je porastu sa sve okrutnijim posljedicama kao i prekomjernom igrom odnosno ovisnošću, novija istraživanja ukazuju na pojavu novih neželjenih posljedica povezanih s intenzivnim igranjem videoigara. Među tim novim negativnim aspektima ubrajaju se i poteškoće s koncentracijom, impulzivnost, ograničena samokontrola te problemi u kognitivnom upravljanju.³⁷ Dodatno, ali i ne manje bitno, postoji opasnost od razvoja ovisnosti o videoigramima s obzirom na to da djeca mogu postati preokupirana te izgubiti kontrolu nad vremenom koje provode pred ekranom. Ovisnost može utjecati na njihovu sposobnost da se adekvatno nose s obavezama ali i socijalnim kompetencijama, što može imati dugoročne posljedice na njihov emocionalni i mentalni razvoj.³⁸

Zaključno zapažamo da pozitivne i negativne aspekte digitalnih medija nalazimo i kod različitih društvenih mreža. Oba područja pružaju neosporne prilike za interakciju i oblikovanje identiteta djece. Videoigre naglašavaju virtualnu suradnju i stvaranje likova, dok društvene mreže pružaju mogućnost staranja stvarnih digitalnih veza. Isticanje jedne i druge stvarnosti ukazuje kako ova dva digitalna iskustva zajedno oblikuju svakodnevni život djece koja su sve više sklonija prekomjernoj upotrebi društvenih mreža i intenzivnom igranju videoigara.

2.3. Društvene mreže u životu djeteta

Kad je riječ o društvenim mrežama, onda se pod tim podrazumijeva vrsta internetske usluge, koja se najčešće javlja u obliku platforme, prozora ili web-stranice. Naime, radi se o internetskom prostoru, koji služi za međusobno povezivanje korisnika. U proteklom desetljeću, društvene mreže su postale globalna pojava i sveprisutni trend u načinu komunikacije, posebice među djecom svih uzrasta i mladima. No, evolucija društvenih mreža ne zaustavlja se na uobičajenim platformama poput *Facebooka*, *Instagrama* i *Twittera*, nego se svake godine pojavljuje sve više različitih društvenih

³⁶ Usp. *Isto*, 499.

³⁷ Usp. Danijel LABAŠ – Ines MARINČIĆ – Alma MUJČINOVIĆ, Percepcija djece o utjecaju videoigara, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 8–27, ovdje 12.

³⁸ Usp. Iva BRČIĆ, Utjecaj video igara na djecu, u: *In medias res: Časopis filozofije medija*, 9 (2020.) 17, 2669–268, ovdje 2676–2677.

platformi.³⁹ Glavna obilježja svih društvenih mreža proizlaze iz njihove univerzalne funkcije kao komunikacijskih sredstava i tehnika. Ono što čini ove platforme toliko privlačnima jest prisutnost zajedničkih interesa koji povezuju raznolike skupine ljudi. Ovaj čimbenik zajedničkog interesa ne samo da održava veze među korisnicima već i pridonosi širokoj popularnosti društvenih mreža u današnjem digitalnom okruženju. Kroz dijalog, dijeljenje informacija i zajedničko istraživanje interesnih tema, društvene mreže postaju dinamična sredina koja potiče povezanost među pojedincima širom svijeta.⁴⁰ Mediji, uključujući društvene mreže, nisu sami po sebi nužno dobri ili loši. Umjesto toga, važno ih je prepoznati kao tehnologiju koja može biti iskorištena na različite načine. Kada analiziramo utjecaj društvenih mreža na živote predškolske djece važno je razumjeti kako te interakcije oblikuju njihovu svakodnevicu. Pozitivne strane ovog virtualnog okruženja obuhvaćaju široki spektar mogućnosti socijalizacije i komunikacije. Djeca, kroz raznolike *online* platforme, stvaraju čvrste veze s vršnjacima, proširuju svoj krug prijatelja i aktivno dijele svoje ideje i fotografije iz privatnog života, sa željom da pokažu sebe onakvima kakvi jesu ili u krajnjem slučaju kakvi žele biti. Ovaj pristup ne samo da potiče povezivanje na individualnoj razini, već pridonosi i jačanju kolektivne kreativnosti, otvarajući vrata za stvaralački izraz u različitim oblicima. Također, sudjelovanje u *online* razgovorima ili debatama pruža djeci priliku za učenje i primjenu tolerancije kroz razmjenu različitih perspektiva i mišljenja gdje jedni druge slušaju i podjednako uvažavaju.⁴¹ Unatoč ovim pozitivnim aspektima, ne smijemo zanemariti rizike koji prate aktivnost djece na društvenim mrežama.

S druge strane, izloženost neprimjerenim sadržajima, mogućnost *cyberbullyinga*⁴² te gubitak privatnosti predstavlja ozbiljan problem. U tom slučaju pitanje privatnosti postaje ključno, zahtijeva poticanje razmišljanja o nužnosti zaštite tih informacija, kao kontrola nad njihovom objavom.⁴³ Iako, društvene mreže, poput

³⁹ Usp. Jelena DIKLIC – Marija NAKIĆ – Dajana ŠOŠIĆ, Edukativna uloga društvenih mreža u medijskom odgoju djeteta, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 178–195, ovdje 181.

⁴⁰ Usp. Jacinta GRBAVAC – Vitomir GRBAVAC, Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena, u: *Mediji, kultura i odnosi s javnostima*, 5 (2014.) 2, 206–219, ovdje 207.

⁴¹ Usp. Vladimir BJELOBRK, Uloga medija u procesu socijalizacije djece i adolescenata, u: *Magistra Iadertina*, 15 (2020.) 1, 41–56, ovdje 43.

⁴² Riječ *cyberbullying*: elektroničko nasilje je svaka komunikacijska aktivnost putem interneta (kroz uporabu e-mailova, web stranica, blogova), videa ili mobilnih telefona koja služi kako bi se neko dijete ponizilo, zadirkivalo, prijetilo mu se ili ga se teroriziralo na različite načine. Uvijek je cilj povrijediti, uznemiriti ili na bilo koji drugi način naštetiti djetetu, bilo u obliku tekstualnih ili video poruka, fotografija ili poziva ili neugodnih komentara. Može ga činiti jedna osoba ili grupa djece.

⁴³ Usp. Tomislav DOKMAN – Maja KUZELJ – Dario MALNAR, Društvene mreže u ulozi modernog oružja – percepcija doktoranada, u: *Polemos: Časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, XXI (2018.) 41, 133–150, ovdje 134.

Facebooka i *Instagrama*, omogućuju korisnicima osjećaj povezanosti i pripadnosti kroz mogućnost komunikacije, izražavanja vlastitih mišljenja te dijeljenja slika i raznih sadržaja, ipak, istovremeno, one mogu potaknuti razvoj neugodnih osjećaja, pogotovo zbog česte prakse usporedbe s drugim korisnicima.⁴⁴ Aktivni i pasivni pristupi društvenim mrežama predstavljaju značajnu razliku u načinu interakcije s *online* sadržajem. Aktivan angažman uključuje izravan utjecaj na sadržaj drugih korisnika, kao što su dopisivanje, *lajkanje*⁴⁵ i komentiranje tuđih fotografija i statusa, ali i dijeljenje vlastitih. Nasuprot tome, pasivan pristup podrazumijeva samo pregledavanje tuđeg sadržaja i promatranje objavljenih fotografija.⁴⁶ U kontekstu pasivnog pristupa, često dolazi do razvoja zavisti i nezadovoljstva uslijed procesa socijalne usporedbe. Korisnici društvenih mreža, osobito predškolska djeca i djeca starije životne dobi često se uspoređuju s drugim ljudima u pogledu društvenog života, putovanja, slobodnog vremena i općeg zadovoljstva životom. Društvene mreže pružaju obilje mogućnosti za socijalnu komparativnost, a ta usporedba značajno utječe na samopoštovanje.⁴⁷ Ono se prepoznaje kao samovrednovanje ili samoopis, odnosno predstavlja svijest o vlastitoj vrijednosti, posebice kroz samoprocjene socijalnog prihvaćanja i kompetencija kod djece. To uključuje njihovu percepciju koliko ih druga djeca prihvaćaju i koliko se osjećaju sposobnima za izvršavanje određenih aktivnosti.⁴⁸ Koncept samopoštovanja odnosi se na vrednovanje ili evaluaciju sebe na pozitivan ili negativan način. Nemoguće je ne primijetiti da se samoprezentacija ljudi u virtualnom svijetu često značajno razlikuje od stvarnog prikaza osobe, posebice po pitanju fizičkih karakteristika i prikaza atraktivnosti tijela. Navedena usporedba s idealiziranim standardima ljepote rezultira smanjenim samopoštovanjem kod korisnika društvenih mreža. Ti standardi često izazivaju nerealna očekivanja i pritisak što se najviše očituje kod djevojčica s obzirom da, kako odrastaju sve više pažnju posvećuju vlastitom izgledu, jer se ideal tjelesnog izgleda sve više percipira kao ključni faktor povezan s uspjehom i koncepcijom

⁴⁴ Usp. Martina GALANT, Utjecaj društvenih mreža na psihičko zdravlje, u: *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 3 (2020.) 1, 131–145, ovdje 131.

⁴⁵ Engleska riječ *like*: svidati se, dopadati se. Glagol znači pokazati da je nešto dobro na društvenim mrežama pritiskom na simbol ili riječ *like*.

⁴⁶ Usp. Martina GALANT, Utjecaj društvenih mreža na psihičko zdravlje, u: *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 3 (2020.) 1, 131–145, ovdje 133.

⁴⁷ Usp. *Isto*, 135.

⁴⁸ Usp. Iva BUCHBERGER – Marina MILANOVIĆ, Razvoj kompetencije kritičkog mišljenja kod djece rane i predškolske dobi, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 164 (2023.) 1-2, 99–119, ovdje 105.

ljepote.⁴⁹ Osim naglašavanja idealnog ženskog izgleda u medijima i utjecaja koji ti prikazi imaju na žensku populaciju, uključujući sve dobne skupine, od najmlađih do najstarijih, primjećuje se i evolucija u načinu na koji mediji prikazuju muško tijelo. Glavna razlika u medijskim reprezentacijama idealnog ženskog i idealnog muškog tijela očituje se u veličini i obliku. Dok se za žene često naglašava ideal mršavosti, kod muškaraca dominira poželjan izgled mišićavosti, što jasno ukazuje na promjenjive standarde ljepote koji se nameću putem medijskih kanala.⁵⁰ Promatrajući besprijeekorna tijela modela i slavnih osoba, ali i drugih korisnika koji svoju popularnost temelje na društvenim mrežama te na taj način dominiraju medijskim prostorom, ne naglašavaju da ta tijela nisu realistični prikazi prosječnih ljudi. Njihov izgled često znatno odstupa od stvarnih tjelesnih proporcija u općoj populaciji.⁵¹ U promidžbi samih sebe, gdje nisu u potpunosti autentični, koriste raznolike alate za uređivanje izgleda, posebice različiti filteri koji mogu oduzeti ili dodati određene estetske elemente. Ti alati pružaju sredstvo za stvaranje prividnih predstava i pomažu korisnicima u postizanju željenih estetskih efekata prilikom dijeljenja svojih slika na društvenim mrežama. Ovi alati pružaju korisnicima jednostavnu mogućnost prilagodbe vlastitog izgleda, čime se postiže estetska transformacija fotografija. Ono što čini olakotnu okolnost jest činjenica da korisnici, bez potrebe za naprednim tehničkim znanjem ili stručnim vještinama u obradi fotografija, mogu lako postići željene vizualne efekte. Ovaj aspekt dodatno potiče kreativnost i samomanipulativno izražavanje korisnika, ali istovremeno postavlja pitanja o stvarnosti i autentičnosti onoga što se dijeli na društvenim mrežama. Stoga, izloženost raznovrsnim medijskim sadržajima koji prikazuju nerealne tjelesne standarde često rezultira povećanim nezadovoljstvom vlastitim izgledom te potiče želju za preoblikovanjem oblika i veličine tijela.⁵²

Izazovno je ignorirati utjecaj, gotovo nemoguće, koji ove platforme imaju na dječje mentalno zdravlje. Fenomen usporedbe djece s osobama na društvenim mrežama postaje ključan faktor u razumijevanju razvoja depresije i anksioznosti kod mlađe populacije. Postoje evidentni pokazatelji o povezanosti korištenja društvenih mreža s depresivnim kao i anksioznim simptomima, ozbiljnim poremećajima mentalnog stanja

⁴⁹ Usp. Martina GALANT, Utjecaj društvenih mreža na psihičko zdravlje, u: *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 3 (2020.) 1, 131–145, ovdje 136.

⁵⁰ Usp. Tea STIPAN, Uloga medijske pismenosti u samopredodžbi mladih uvjetovanoj medijskim idealima ljepote, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 98–119, ovdje 101.

⁵¹ Usp. Isto, 105.

⁵² Usp. Isto, 102.

koji duboko utječe na sveukupnu kvalitetu života pojedinca osobito djece koja se tek razvijaju po svim psiho-fizičkim parametrima.⁵³

Djeca se također suočavaju s pritiskom usklađivanja s virtualnim standardima ljepote, uspjeha i sreće koje promiču društvene mreže. Stoga usporedba vlastitog života, izgleda i postignuća s nerealnim predstavama koje se prikazuju na tim platformama može stvoriti emocionalnu napetost i nezadovoljstvo vlastitim životom. Djeca, motivirana željom za prihvaćanjem i pripadanjem, često se upuštaju u pasivno korištenje društvenih mreža. Ona se uspoređuju se s idealiziranim predstavama drugih korisnika i ne razmišljaju na kritičan način propitivanjem autentičnosti i vjerodostojnosti prikazanog sadržaja. Zbog tih predispozicija usporedba može biti ključan čimbenik u razvoju depresije i anksioznosti. Konstantno izloženi »savršenim« životima drugih na društvenim mrežama, djeca mogu razviti osjećaj nedostatnosti, niskog samopoštovanja i straha od propuštanja za njih važnih događaja koji potencijalno mogu biti objavljeni. Proces okupacije vlastitim tijelom i pojava nezadovoljstva razvijaju se već u najranijoj dobi, a značajna opažanja u vezi s tim pojavljuju se kod djevojčica već u sedmoj godini života. Ovaj osjećaj često postavlja temelje za formiranje kompleksnih stavova prema vlastitom tijelu u kasnijim godinama. Ključna figura u oblikovanju ovakve percepcije tijela je uloga medija, s naglaskom na promicanju ideala mršavosti.⁵⁴

Važno je uočiti da mediji, uključujući društvene mreže, imaju značajan utjecaj na dječje poimanje vlastitog tijela i standarda ljepote. Djeca, izložena idealiziranim prikazima tijela, često internaliziraju te obrasce, postavljajući ih kao norme. Ovaj utjecaj može oblikovati njihove stavove prema vlastitom izgledu te uzrokovati nezadovoljstvo i stvaranje pritisaka za postizanjem tih standarda. Proaktivno rješavanje ovih pitanja važno je u očuvanju mentalnog zdravlja djece. Poučavanje o medijskoj pismenosti, koja uključuje razumijevanje i kritičko promišljanje o medijskim porukama, može pomoći u smanjenju negativnog utjecaja na formiranje dječje percepcije tijela. Osim toga, podrška u razvoju pozitivnog samopoštovanja i pravilno vođenje razgovora o ljepoti i različitosti su ključni u borbi protiv nezdravih obrazaca razmišljanja o

⁵³ Usp. Martina GALANT, Utjecaj društvenih mreža na psihičko zdravlje, u: *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 3 (2020.) 1, 131–145, ovdje 134.

⁵⁴ Usp. Iris JERONČIĆ TOMIĆ – Rosanda MULIĆ – Antonija MILIŠIĆ JADRIĆ, Utjecaj društvenih mreža na samopoštovanje i mentalno zdravlje mladih, u: *In medias res: Časopis filozofije medija*, 9 (2020.) 17, 2649–2654, ovdje 2651.

djetetovom tijelu.⁵⁵ U svemu tome bitno je postaviti smjernice i stalno unaprijeđivati edukativne programe koji potiču odgovorno i sigurno korištenje društvenih mreža. Djeca trebaju biti osnažena znanjem kako uvećati prednosti ovih platformi, istovremeno razvijajući svijest o potencijalnim opasnostima, čime se stvara ravnoteža između koristi i rizika koje društvene mreže unose u njihove živote.⁵⁶

2.4. Manipulativni utjecaj medija

Djeca od najranije dobi koriste neverbalnu komunikaciju kao svoj početni oblik izražavanja, koriste je kako bi privukla pažnju roditelja prema svojim željama. Na primjer, kada dijete poželi određenu igračku, može je pokazati tako da uperi prstom prema njoj. Kroz proces razvoja govora, djeca sve više koriste verbalnu komunikaciju kako bi izrazila svoje potrebe i želje, te tako stvaraju vezu između svojih unutarnjih svjetova i vanjskog okruženja. Ovaj prijelaz nalikuje na interakciju medija s publikom, gdje verbalna komunikacija ima ključnu ulogu u povezivanju, uvjeravanju i oblikovanju stavova. Tehnike koje se koriste u oba konteksta, poput ponavljanja jednostavnih poruka, slogana, melodija, povezivanja s idolima iz djetinjstva, efekta sudjelovanja, priča, boja/animacija i subliminalnih poruka, pronalaze svoje korijene u jeziku djece te na taj način vrše snažan utjecaj na njihovu percepciju i odluke.⁵⁷

Manipulativni pristupi u vođenju dječje medijske sfere postaju očiti već pri prvom susretu s elektronskim sadržajima i poveznicama. Oni koji ih stvaraju koriste posebna znanja i vještine, često prepoznatljive u području marketinga. Time žele usmjeriti pažnju i ponašanje djece kao aktivnih korisnika, oblikujući njihovu interakciju s digitalnim sadržajem prema već unaprijed određenim ciljevima. Takav suptilan pristup značajno utječe na način percipiranja informacija kod djece.⁵⁸ U tom kontekstu, marketinški stručnjaci u velikoj mjeri koriste sklonost djece da stvarima pridaju osobine živih bića, igrajući na kartu maštovitosti te s takvim pristupom lako uvjeravaju najmlađe da igračke mogu hodati, trčati, letjeti i govoriti. Djeca često ne razlikuju stvarnost od vizualnih trikova te su frustrirana kada shvate da stvarne igračke ne ispunjavaju

⁵⁵ Usp. Isto.

⁵⁶ Usp. Vladimir BJELOBRK, Uloga medija u procesu socijalizacije djece i adolescenata, u: *Magistra Iadertina*, 15 (2020.) 1, 41–56, ovdje 43.

⁵⁷ Usp. Iva BRČIĆ, Utjecaj medija na gledatelja od najranije do odrasle dobi, u: *In medias res: Časopis filozofije medija*, 7 (2018.) 13, 2019–2027, ovdje 2023.

⁵⁸ Usp. Katarina ŠMAKIĆ, Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije »like« na kreativno ponašanje mladih, u: *In medias res: Časopis filozofije medija*, 5 (2016.) 9, 1333–1338, ovdje 1336.

očekivanja stvorenih reklamama. Današnja su djeca više nego ikada, izložena njihovom utjecaju i postaju gotovo taoci marketinških aktivnosti. Važno je djeci, od najranije dobi pokušati objasniti na način koji je primjeren njihovom uzrastu da reklame nisu osmišljene s ciljem zadovoljenja primarnih potreba, već se često fokusiraju na stvaranje umjetnih, a krajnji cilj im je ostvarivanje profita. Umjesto da odrastaju u svijetu samostalnih kreativnih igara djeca sve više postaju dio potrošačkog društva gdje se mašta zamjenjuje potrošačkim mogućnostima roditelja. Snaga reklama leži u njihovoj dostupnosti, privlačnosti i uvjerljivosti, te oblikovanju percepciju djece o svijetu koji ih okružuje.⁵⁹ Osoba ili tvrtka koja reklamira određeni proizvod često neće izravno pozvati na kupnju, već će umjesto toga pokušati uvjeriti potrošače da su njezini proizvodi nužni za zadovoljenje njihovih potreba. Ova moć oglašavanja očituje se kroz suptilnu manipulaciju. Stoga, moć manipulacije u reklamama leži u sposobnosti marketinških stručnjaka da oblikuju percepciju potrošača i potaknu želju za određenim proizvodom, iako to možda nije nužno ili racionalno.⁶⁰

Nedvojbeno je da se predškolska djeca smatraju osjetljivom medijskom populacijom, je još uvijek nemaju dovoljno razvijene emocionalne, moralne ili kognitivne sposobnosti. U ovoj životnoj fazi, oni grade svoje stavove, usvajaju norme ponašanja te se neprestano prilagođavaju socijalnim okvirima i normama. Mediji, stoga, imaju ključnu ulogu u posredovanju društveno prihvatljivih modela života te snažno utječu na oblikovanje i prijenos vrijednosti, formiranje životnih stilova, stavova i identiteta.⁶¹ Stoga je očuvanje društvene kvalitete medija nezamislivo bez samoregulacije. U sferi masovne komunikacije, samoregulacija se širi na aktivno uključivanje novinara, vlasnika medija i predstavnika javnosti kako bi zajedno ocijenili i promišljali o primjeni etičkih principa u medijskom okruženju. Ova dinamika podrazumijeva suradnju između ključnih sudionika – novinara koji stvaraju sadržaj, vlasnika medija koji oblikuju smjernice, i predstavnika u javnosti koji moć medija koriste zbog vlastitog interesa ili vlastite promocije koji za cilj ima kapital. Samoregulacija postaje ključni mehanizam usmjeren na osiguranje da medijski sadržaji odražavaju etičke vrijednosti i profesionalne standarde, čime se gradi povjerenje između medija i onih koji ih koriste. Ovaj pristup također ističe važnost transparentnosti i

⁵⁹ Usp. Zlatko MILIŠA – Mirela TOLIĆ – Nenad VERTOVŠEK, *Mladi – odgoj za medije. Priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*, Zagreb, 2010., 67.

⁶⁰ Usp. *Isto*, 69–71.

⁶¹ Usp. Lana CIBOCI – Igor KANIŽAJ – Danijel LABAŠ, *Pozitivni i negativni medijski sadržaji*, Zagreb, 2018., 11.

otvorenosti u procesu donošenja odluka, stvarajući tako okruženje u kojem se odgovornost prepoznaje i cijeni na različitim razinama.⁶²

Iz prethodno navedenog sadržaja o medijima i njihovom snažnom utjecaju na sve dobne skupine, posebice na djecu predškolske dobi, kao najranjiviju dobnu skupinu, zaključno proizlazi da oni posjeduju izrazito manipulativni karakter na primatelje. Stoga se primarna uloga roditelja sastoji u svakodnevnom odgoju za medijsku pismenost njihove djece.

3. Suvremena obitelj i Crkva pred izazovima digitalnih medija

3.1. Odgojna uloga obitelji

Prema *Leksikonu odgojno-obrazovnih znanosti* pod pojmom odgoj se podrazumijeva: »promicanje, strukturiranje i učvršćivanje temeljnih osobnih sposobnosti da bi se život živio svjesno, slobodno, odgovorno i solidarno, u svijetu s drugima, tijekom vremena i u skladu s dobi, u spletu međuljudskih odnosa i društveno povijesno organiziranog života između osobne nutrine i transcendencije«.⁶³ Osim toga odgoj je kompleksan i osjetljiv međuljudski odnos te predstavlja proces oblikovanja ljudskog bića s ciljem poticanja rasta i razvoja ličnosti. U tom kontekstu *Deklaracija o kršćanskom odgoju* naglašava da roditelji koji su dali život svojoj djeci, imaju izuzetno važnu obvezu odgoja, te ih stoga treba priznati kao primarnim i privilegiranim odgajateljima njihove djece. Stoga je roditeljska uloga u odgoju djeteta nezamjenjiva i tamo gdje nedostaje teško ju je nadomjestiti. Njima pripada odgovornost stvaranja obiteljske atmosfere ispunjene ljubavlju i posvećenjem prema Bogu i ljudima, koja će pogodovati cjelovitom osobnom i društvenom odgoju djece. Obitelj je, stoga, prva institucija u kojoj se uče društvene vrijednosti bitne za svako društvo, posebice u kršćanskim obiteljima. Nadalje, kršćanska obitelj opskrbljena milošću i dužnostima sakramentima ženidbe, dužna je podučavati djecu od najranije dobi u skladu s vjerom koju su primila na krštenju.⁶⁴

Nadalje, valja naglasiti, da interpersonalni odnos, neophodno potreban za dijete, prožima različite entitete, uključujući roditelje i djecu, odgajatelje i odgajanike, djecu

⁶² Usp. Stjepan MALOVIĆ – Franjo MALETIĆ – Gordana VILOVIĆ – Najil KURTIĆ, *Masovno komuniciranje*, Zagreb, 2014., 268.

⁶³ Usp. Carlo NANNI, Odgoj, u: Ivan MARIJANOVIĆ (pr.), *Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti*, Zagreb, 20217., 685–688, ovdje 685.

⁶⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum Educationis*. Deklaracija o kršćanskom odgoju, (28. X. 1965.) br. 3, u: *Dokumenti*, ⁷Zagreb, 2008.

međusobno, odgojitelje i djecu, učitelje i učenike, te razne druge čimbenike odgoja poput vjerskih zajednica i medija. Stoga V. Mlinarević naglašava da odgoj mijenja kako osobu koja odgaja, tako i onu koja se odgaja.⁶⁵ To se primarno očituje u već spomenutoj ključnoj ulozi obitelji u odgoju, psihosocijalnom rastu i sveobuhvatnom razvoju djeteta. Značajna karakteristika funkcionalnih obitelji jest prisutnost topline u emocionalnim odnosima i otvorena, dvosmjerna komunikacija, što značajno utječe na sveukupni razvoj djeteta. Ovakvi aspekti obiteljske dinamike oblikuju djetetov doživljaj međuljudskih odnosa i imaju ključnu ulogu u oblikovanju roditeljskih vještina za buduće odgojne izazove.⁶⁶ Suvremene obitelji suočavaju se s brojnim promjenama u kulturno-socijalnom i posebice vrijednosnom području, kao i različitim stilovima obiteljskog života. Osim toga, mijenjaju se i vrijednosne orijentacije vezane uz slobodno vrijeme te se suočavaju s nizom novih okolnosti koje značajno utječu na život članova obitelji. Posljedično, ove promjene imaju velik utjecaj na obiteljski odgoj u vjeri.⁶⁷ Sve te promjene imaju mnoge implikacije na naš društveni i individualni psihički razvoj kao i na percepciju svijeta te na osobne i kolektivne obrasce komunikacije. To je posebno vidljivo u suvremenim obiteljima, gdje se ove promjene već postepeno ili vrlo brzo uvode, a obitelji tek stječu iskustva s tim novim dinamikama.⁶⁸ Također su i mediji postali neizbježan odgojni izazov za roditelje jer duboko utječu na obitelj u svim njezinim segmentima. Nemoguće je ne primijetiti da su kućanstva modernih obitelji opremljena s raznim uređajima poput televizije, kamera, računala, multimedijalne opreme, *interneta*, mobitela, *iPadova* i slično, što ukazuje na sveprisutnost tehnologije u obiteljskom okruženju. Kao što je već naglašeno u radu, djeca veći dio svog slobodnog vremena provode koristeći neki oblik medija, no istovremeno često nemaju razvijen kritički odnos. Djeca su privučena medijima, a roditelji, odgojitelji i učitelji trebaju prihvatiti tu činjenicu kako bi se uspješno nosili s novim izazovima djetinjstva.⁶⁹

⁶⁵ Usp. Vesnica MLINAREVIĆ, Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima, u: *Nova prisutnost : Časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, XX (2022.) 1, 133–144, ovdje 134.

⁶⁶ Usp. *Isto*.

⁶⁷ Usp. Jadranka GARMAZ, Kako osnažiti obitelj?, u: *Služba Božja: Liturgijsko-pastoralna revija*, 58 (2018.) 3, 371–376, ovdje 373.

⁶⁸ Usp. Juraj Mirko MATUŠIĆ, Obitelj u globalnom selu, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 13 (2005.) 2, 239–261, ovdje 242.

⁶⁹ Usp. Antonija ĐURAN – Diana KOPRIVNJAK – Nataša MAČEK, Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 270–283, ovdje 280.

Roditelji, suočeni s novim digitalnim medijima, osjećaju se nesigurno. S jedne strane, svjesni su da su ti novi mediji postali neizostavan dio djetinjstva, no s druge strane, postoji strah jer nisu dovoljno upoznati s njima. Nedostaje im precizno razumijevanje aktivnosti koje djeca provode s tim medijima, što izaziva zabrinutost zbog potencijalno negativnog utjecaja medija na dječji razvoj. Zato je od izuzetne važnosti provoditi medijsko opismenjavanje roditelja kao i stručnih suradnika. To ne samo da pomaže smanjiti jaz između generacija, već omogućava roditeljima da pravilno usmjere djecu u svijet medija te tako dodatno olakšavaju odgojiteljima u predškolskim ustanovama kao i učiteljima u osnovnim školama.⁷⁰ Odrasli često ograničavaju odgoj za medije na pasivnu zaštitu od potencijalnih negativnih utjecaja, a zanemaruju nužnost poticanja razvoja kritičkog razmišljanja i odgovornog biranja među raznovrsnim medijskim mogućnostima. Pravi cilj odgoja za medije trebao bi biti stvaranje sposobnosti kod djece i mladih ljudi da samostalno koriste medije, te poticanje razvijanja kritičkog stava prema različitim sadržajima koje mediji nude u svakodnevnom životu a tu ključnu ulogu igraju roditelji.⁷¹

3.1.1. Odgojni stilovi u obitelji

Dok promišljamo o odgojnim stilovima u obitelji, valja imati na umu da se oni oslanjaju na dvije bitne dimenzije roditeljstva. Prva dimenzija ukazuje na emocionalnu toplinu i roditeljsko razumijevanje, odnosno koliko roditelji pružaju podrške, ljubavi i ohrabrivanja djetetu. Za razliku od nje, druga se odnosi na roditeljski nadzor i postavljanje zahtjeva. Ova se dimenzija očituje u očekivanju roditelja vezano uz zrelo, odgovorno ponašanje djece i mjeru u kojoj ga nadziru s ciljem uvida u njegov život.⁷² Pratiti utjecaj i posljedice medija na obiteljski odgoj postalo je sve izraženije od osamdesetih godina prošlog stoljeća. Razvoj novih televizijskih i glazbenih sadržaja potaknuo je formiranje različitih socijalnih i psiholoških procesa koji danas oblikuju obiteljsku dinamiku, kao i društvo u cjelini. Mediji su doprinijeli razvoju liberalnog i

⁷⁰ Usp. Isto.

⁷¹ Usp. Valentina MANDARIĆ, Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 1, 131–149, ovdje 144.

⁷² Usp. Zora RABOTEK ŠARIĆ – Slavko SAKOMAN – Andreja BRAJŠA ŽGANEC, Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih, u: *Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja*, 11 (2002.) 2-3 (58–59), 239–263, ovdje 240.

popustljivog pristupa odgoju, odnosno indiferentnog pristupa djeci.⁷³ U tom kontekstu indiferentni odgoj karakterizira nedostatak emocionalne podrške, komunikacije i angažmana roditelja prema djetetu. Tako roditelji često ne pokazuju interes za djetetove aktivnosti ili hobije te ne uspostavljaju jasne granice ili pravila. Nedostatak nadzora nad djetetovim ponašanjem može rezultirati nedostatkom usmjeravanja i vođenja prema pozitivnom ponašanju. Djeca izložena indiferentnom odgoju mogu razviti emocionalne posljedice poput niskog samopouzdanja, depresije ili anksioznosti. Također, nedostatak poticanja na samostalnost može ograničiti razvoj djetetovih vještina.⁷⁴

Potpunu suprotnost takvom odgojnom stilu predstavlja autoritativni ili autokratski odgoj. Ovaj pristup odgoju često stvara disbalans u odnosu između roditelja i djeteta, gdje je moć i kontrola uglavnom u rukama roditelja. Dijete se često osjeća nemoćno i lišeno autonomije, što može rezultirati emocionalnom distancom između djeteta i roditelja. Napredak u razvoju samostalnosti i kritičkog razmišljanja često je ograničen, budući da se očekuje da će dijete prihvatiti autoritativna pravila bez postavljanja pitanja ili izražavanja vlastitih mišljenja. Ovaj pristup može ograničiti razvoj djetetovih socijalnih vještina i sposobnosti suočavanja s izazovima u stvarnom svijetu. Također, autoritarni odgoj može stvarati nesigurnost kod djece, budući da uvjerenje roditelja u vlastitu ispravnost može rezultirati nedostatkom podrške za djetetove individualne potrebe i želje. Takav pristup ograničava prostor za razvoj zdravog dijaloga između roditelja i djeteta te otežava izgradnju međusobnog povjerenja.⁷⁵

Kao najbolji stil odgoja ističe se autoritativni ili demokratski tip. Ovaj odgojni pristup naglašava ravnotežu između ljubavi i postavljanja granica, stvarajući poticajno okruženje za dijete. Roditelji su u autoritativnom stilu odgoja spremni pružiti emocionalnu podršku, ali istovremeno očekuju odgovorno ponašanje od djeteta. Otvorenost za dijalog omogućuje djetetu da izrazi svoje osjećaje i mišljenja, što doprinosi izgradnji snažne roditeljsko-djetinje veze. Rezultat autoritativnog odgoja često rezultira djecom koja su samostalna, motivirana i sposobna donositi informirane odluke. Ovaj pristup odgoja, među ostalim, podupire razvoj samopouzdanja i pozitivnog stava prema sebi i okolini u kojoj živi, čime se stvaraju temelji za uspješan odrasli

⁷³ Usp. Karlo KIMER, Uloga medija u obiteljskom odgoju, u: *Didaskalos: Časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 2 (2018.) 2, 43–52, ovdje 47.

⁷⁴ Usp. Zlatko MILIŠA – Mirela TOLIĆ – Nenad VERTOVŠEK, *Mladi – odgoj za medije. Priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*, Zagreb, 2010., 18.

⁷⁵ Usp. *Isto*, 16.

život.⁷⁶ Roditeljima je ponekad, s obzirom na životnu dinamiku, teško odabrati određeni stil odgoja ili ga se barem dosljedno pridržavati te se često događa da roditelji svoju djecu prepuste »čuvanju« televiziji ili nekom drugom digitalnom mediju, često bez ikakvog nadzora, pri čemu kao razlog navode nedostatak vremena kvalitetnog provedenog sa svojom djecom.⁷⁷

3.1.2. Komunikacija u medijskom odgoju

Kad je riječ o komunikaciji u medijskom odgoju za K. Kimera problem današnjih roditelja najviše se očituje u razmišljanju da klasično igranje djeteta s vremenom koje dijete provodi pred ekranom, ima za njega sličnu mjeru zabave i interesa. Također naglašava da bez sumnje, i roditelji jednako, ako ne i više, koriste medijske sadržaje kao i njihova djeca.⁷⁸ Oni mogu ograničiti vrijeme koje dijete provodi pred televizorom i ne dopustiti da televizija ili bilo koji drugi medij zamijeni vrijeme koje dijete provodi s obitelji ili u igri s vršnjacima. Umjesto toga, mogu odabrati kvalitetne i primjerene sadržaje koji imaju edukativnu svrhu i promoviraju socijalno poželjno ponašanje.⁷⁹ Stoga je odlučujuća komunikacija o medijima kao i poticanje medijske pismenosti već od najranije životne dobi djeteta. Roditelji imaju ključnu ulogu u tome da djeca razviju svijest o snažnim i slabim stranama različitih vrsta medija, kao i o mogućnostima i eventualnim opasnostima koje mediji nose. Umjesto da zauzimaju ekstremne stavove prema njima, potpuno za ili protiv određenih ili svih medija, trebali bi promatrati svoju djecu s diskrecijom, potičući u njima kritički i odgovoran pristup. U slučaju nesigurnosti ili nedoumice, važno je komunicirati s djetetom, uspoređujući vlastita i dječja medijska iskustva te poticati dijalog o različitim medijskim sadržajima tako da postavljaju pitanja, potiču djecu na prepričavanje onoga što su čuli ili vidjeli, predlažu mogućnost uvježbavanja igrokaza, smišljanja novih igara i njihovih pravila, s djecom ponavljaju pjesmice s ciljem vježbanja njihove memorije odnosno pamćenja, ističu djeci bitne informacije kako bi djeca mogla prenijeti svoje znanje drugom djetetu i druge slične aktivnosti koje potiču dijete da iz brojnih medijskih informacija uz pomoć

⁷⁶ Usp. Isto.

⁷⁷ Usp. Karlo KIMER, Uloga medija u obiteljskom odgoju, u: *Didaskalos: Časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 2 (2018.) 2, 43–52, ovdje 47.

⁷⁸ Usp. Isto, 47.

⁷⁹ Usp. Sanja BARTAKOVIĆ – Joško SINDIK, Medijskijska uloga roditelja prilikom djetetovog gledanja televizije, u: *Acta Iadertina*, 13 (2016.) 2, 95–113, ovdje 97.

roditelja iskoriste samo ono što je dobro i poželjno u odgoju.⁸⁰ Na primjer, kvalitetan televizijski program potiče dječju radoznalost, poučava ih novim svjetonazorima, obogaćuje rječnik te potiče pažljivo slušanje. Nažalost, televizija može imati i negativan utjecaj na jezično-govorni razvoj djece. Ako dijete predugo gleda televiziju, to može rezultirati nižim jezičnim sposobnostima, slabijim predčitačkim vještinama i formiranjem prejednostavnih rečenica te taj negativan utjecaj može dalje ograničiti djetetovu sposobnost druženja s vršnjacima i roditeljima.⁸¹ Zato je važno zajedničko gledanje odabranih televizijskih programa u obitelji koje može biti izvrstan primjer odgovornog pristupa medijskom odgoju. Roditelji, ukoliko uspiju stvoriti prostor koji je ne samo zabavan već i edukativan, a i vremenski kontroliran, gdje se potiče aktivno sudjelovanje i razumijevanje medijskih poruka, negativni utjecaji medija mogu biti značajno smanjeni. U takvom okruženju, djeca imaju priliku razvijati svoje kritičke sposobnosti i odnositi se prema medijima na način koji podržava njihov ukupni razvoj. Ovaj pristup stvaranju medijske pismenosti kod djece ne samo da smanjuje rizik od negativnih utjecaja, već i gradi temelje za odgovorno i svjesno korištenje medija tijekom njihovog odrastanja jer se važnost razdoblja rane i predškolske dobi djece ogleda se u njegovoj presudnoj ulozi kao temelju za opći razvoj i cjeloživotno učenje.⁸²

3.2. *Odgojna suradnja odgajatelja i roditelja*

Odgoj za medijsku pismenost, zajedno s roditeljskom brigom, ostvaruje se u zajednicama koje pružaju optimalne uvjete za cjelovit razvoj djeteta, poput obitelji i vrtića i Crkve. Roditelji, odgajatelji te drugi stručni djelatnici imaju ključnu ulogu u osiguravanju kvalitetne i dvosmjerne komunikacije kako bi se informacije o djetetu nesmetano dijelile. Važno je prihvatiti roditelje kao ravnopravne partnere u vrtiću, obogatiti ustanovu njihovim različitostima. Djelatnici vrtića aktivno komuniciraju s obiteljima kako bi bolje razumjeli potrebe i interese djece te prilagodili okruženje vrtića

⁸⁰ Usp. Joško SINDIK, Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu, u: *Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 18 (2012.) 1, 5–33, ovdje 8.

⁸¹ Usp. ŠEGO Jasna, Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju, u: *Govor*, 26 (2009.) 2, 119–149, ovdje 129.

⁸² Usp. Iva BUCHBERGER – Marina MILANOVIĆ, Razvoj kompetencije kritičkog mišljenja kod djece rane i predškolske dobi, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 164 (2023.) 1-2, 99–119, ovdje 100.

obiteljskoj kulturi djeteta. Kvalitetna interakcija između roditelja, odgajatelja i drugih stručnjaka postiže se uz obostranu spremnost na aktivno sudjelovanje.⁸³

Za stvaranje suradničkog ili partnerskog odnosa, neophodno je naglasiti nekoliko ključnih elemenata koji su važni u izgradnji uspješne suradnje. Prvo, međusobno poštovanje znanja i vještina predstavlja temeljnu vrijednost jer prepoznavanje jedinstvenih doprinosa svake strane u partnerstvu omogućuje stvaranje povjerenja i međusobnog uvažavanja. Neophodna je iskrena i otvorena komunikacija za razumijevanje potreba, očekivanja i ciljeva svih uključenih strana budući da se kroz dijalog gradi uzajamno razumijevanje, čime se smanjuje mogućnost nesporazuma i potiče suradnja na dubljem nivou. Ujedno, razumijevanje i empatija imaju veliku ulogu u stvaranju pozitivnog okruženja, gdje se uzimaju u obzir i emocionalne i psihološke dimenzije svakog sudionika. Također, međusobna suglasnost i ravnopravnost u određivanju ciljeva postavlja smjernice za zajednički put. Međutim, ravnopravnost u partnerskom odnosu ne znači samo zajedničku uključenost, već i zajedničku odgovornost u postizanju ciljeva.⁸⁴ Uključivanje roditelja i obitelji u odgojno-obrazovni proces često predstavlja izazov u današnjem vremenu. Aktivno sudjelovanje roditelja u ovom procesu često može postati problematično, posebice zbog zahtjevnog radnog rasporeda zaposlenih roditelja. Njihova ograničena mogućnost kvalitetnog uključivanja u rad dječjeg vrtića rezultira komunikacijom samo u kratkim susretima s odgajateljima prilikom dovođenja i odvođenja djeteta iz vrtića. Dodatni izazov predstavljaju roditelji koji putuju na posao izvan mjesta stanovanja, što svakodnevno uzrokuje stvarne i ozbiljne prepreke za ostvarivanje makar i osnovne razine kontakta s odgajateljima. Osim objektivnih prepreka, postoje i subjektivne, poput ne prepoznavanja roditelja koje su važnosti kvalitetne suradnje s dječjim vrtićem.⁸⁵

Odgajatelj, kao prvi stručnjak izvan obiteljskog konteksta, ima poseban uvid u razvoj djeteta, pa prema tome i važnu ulogu u pružanju podrške roditeljima u odgoju. Njegovo poznavanje svakog djeteta, s obzirom da danas djeca provode većinu dana u vrtiću, omogućuje mu stvaranje posebnog odnosa temeljenog na povjerenju i pažnji

⁸³ Usp. REPUBLIKA HRVATSKA, MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Zagreb, 2011., 12.

⁸⁴ Usp. Ivana MAVRAČIĆ MIKOVIĆ, Stavovi roditelja i odgojitelja o oblicima suradnje i partnerstva u dječjem vrtiću, u: *Didaskalos: Časopis udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3 (2019.) 3, 69–84, ovdje 70.

⁸⁵ Usp. Ida SOMOLANJI TOKIĆ – Antonija VUKAŠINOVIĆ, Virtualne društvene mreže i ostvarivanje partnerstva obitelji i dječjeg vrtića, u: *Život i škola: Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LXIV (2018.) 1, 105–116, ovdje 110.

prema individualnim potrebama svakog člana odgojno-obrazovne zajednice. Ustanove ranog i predškolskog odgoja postaju prikladno okruženje u kojem roditelji mogu pronaći vrijedne resurse i savjete za uspješno oblikovanje svoje roditeljske uloge. Odgojitelji su često prvi sugovornici kojima se roditelji obraćaju s pitanjima i nedoumicama, budući da su ti stručnjaci izravno uključeni u svakodnevni život djeteta.⁸⁶ Zato je važno da roditelji aktivno surađuju s odgojiteljima kako bi mogli kvalitetno razmjenjivati informacije. Partnerski odnos roditelja i odgojitelja, dovodi do uzajamne razmjene vlastitih iskustava, s posebnim naglaskom na aspektima koji se tiču cjelovitog djetetova razvoja. Odgojitelji često predstavljaju produženu ruku roditeljima, tako što im pružaju podršku u suočavanju s neobjektivnošću koja proizlazi iz snažne emocionalne povezanosti ili potencijalnih odgojnih metoda. Također im pomažu u nedoumici kako postupiti u određenoj situaciji koja zahtijeva neku vrstu intervencije stručne službe. Budući da svako dijete ima svoje specifične potrebe i zahtjeve, odgojitelji kroz suradnju s roditeljima stječu spoznaje o tim individualnim razlikama.⁸⁷ Unatoč navedenim problemima u komunikaciji između roditelja i odgajatelja primjećuje se da je to problem na kojem odgojne ustanove zajedno sa odgajateljima aktivno rade. To se konkretno očituje u oblicima komuniciranja s roditeljima u kojima se koriste i društvene mreže putem kojih se roditelje izvještava o svim informacijama vezanim za dijete ali i aktivnostima koje odgojna ustanova odnosno vrtić planira ili provodi.⁸⁸ Zahvaljujući takvom pristupu i svjesnosti raširenosti društvenih mreža zajedno sa svim suvremenim medijima u ranoj i predškolskoj dobi, razvoj digitalne kompetencije kod djeteta ostvaruje se kroz upoznavanje s informacijsko-komunikacijskom tehnologijom i njezinim mogućnostima u različitim aktivnostima. U vrtiću, digitalna kompetencija postaje značajan resurs za djetetovo učenje, služeći kao alat za dokumentiranje odgojno-obrazovnih aktivnosti te pružajući pomoć u osnaživanju djeteta za samoevaluaciju vlastitih aktivnosti i procesa učenja. Ova kompetencija razvija se u okviru organizacije odgojno-obrazovnog procesa vrtića koja omogućuje i djeci, ne samo odraslima, aktivno

⁸⁶ Usp. Sanja SKOČIĆ MIHIĆ – Danijela BLANUŠA TOŠELJ – Vesna KATIĆ, Odgojitelji predškolske djece i savjetodavni rad s roditeljima, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 156 (2015.) 4, 385–400, ovdje 396.

⁸⁷ Usp. Ivana MAVRAČIĆ MIKOVIĆ, Stavovi roditelja i odgojitelja o oblicima suradnje i partnerstva u dječjem vrtiću, u: *Didaskalos: Časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3 (2019.) 3, 69–84, ovdje 71.

⁸⁸ Usp. Ida SOMOLANJI TOKIĆ – Antonija VUKAŠINOVIĆ, Virtualne društvene mreže i ostvarivanje partnerstva obitelji i dječjeg vrtića, u: *Život i škola: Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LXIV (2018.) 1, 105–116, ovdje 110.

korištenje računala u aktivnostima planiranja, provedbe i evaluacije odgojno-obrazovnog procesa.⁸⁹

Odgojitelji, svjesni svoje uloge kao aktivni korisnici medija u svakodnevnom životu, sudjeluju u medijskom odgoju predškolske djece. Kroz vlastita iskustva s medijima i bogato iskustvo rada s djecom, odgojitelji prepoznaju višestruke pozitivne utjecaje koje mediji mogu imati na djecu. To uključuje informiranje o svijetu, pružanje edukativnih sadržaja, upoznavanje s različitim skupinama u društvu te pružanje zabave. Međutim, odgojitelji, jednako kao i roditelji, svjesni su nužnosti suočavanja s negativnim aspektima medijskih sadržaja, posebice nasilnih prikaza i stereotipa. Ti negativni elementi mogu imati štetan utjecaj na emocionalni i socijalni razvoj djece. Stoga odgojitelji preuzimaju odgovornost da surađuju s roditeljima kako bi zajedno stvorili sigurno i poticajno okruženje za djecu, potičući pravilan odnos prema medijima.⁹⁰

3.3. Crkvena načela u odgoju za medije

Od samog početka Crkva je vodila brigu o pravilnoj upotrebi sredstava društvenog priopćavanja, što se očituje u pojedinim njezinim dokumentima. Između zadivljujućih inovacija tehničkog napretka, koje je ljudski um, uz Božju pomoć, razvio iz prirodnih resursa, Majka Crkva s osobitom posebnom pozornošću promatra one koje se posebno odnose na područje ljudskog duha te su otvorile nove putove za brzo dijeljenje raznih informacija, ideja i smjernica. *Dekret o sredstvima društvenoga priopćavanja* među tim inovacijama na poseban način ističe sredstva koja su sposobna dosegnuti ne samo pojedince nego i široku publiku, pa čak i cijelo društvo, te na njih utjecati. To su tisak, film, radio, televizija i slični mediji koji se s pravom nazivaju sredstvima društvenog priopćavanja. Naravno, Crkvi je poznato da ova sredstva, ako se koriste ispravno, pružaju učinkovitu podršku ljudskom napretku jer značajno doprinose odmoru i obrazovanju duha te širenju i utvrđivanju Božjeg Kraljevstva.⁹¹ Tako prema crkvenom shvaćanju medija, osnovno načelo koje se odnosi na područje poruke, procesa,

⁸⁹ Usp. REPUBLIKA HRVATSKA, MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Zagreb, 2011., 12.

⁹⁰ Usp. Suzana PERAN – Anđelka RAGUŽ, Odnos i značenje medijskog odgoja u dječjim vrtićima: pravila i medijski izazovi, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 216–231, ovdje 230.

⁹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Inter mirifica*. Dekret o sredstvima društvenog priopćavanja (4. XII. 1963.), br. 1 i 2, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1963.

ustrojstvenih i sistemskih pitanja jest da su ljudska osoba i zajednica mjerilo upotrebe društvenih obavijesnih sredstava. Komunikacija bi trebala pridonositi cjelokupnom razvoju ljudi, pri čemu se pojedinci, koji posjeduju neotuđivo dostojanstvo i važnost, ne smiju žrtvovati u ime općih interesa.⁹² Crkva obitelj smatra osnovnom jedinicom i Crkve i društva, mjestom ljubavi i solidarnosti, gdje se žive vrijednosti koje se potom šire na cijelu crkvenu i društvenu zajednicu. S druge strane, mediji predstavljaju izvanredna sredstva koja mogu biti korištena na konstruktivan i destruktivan način. No pravilnom upotrebom postaju snažni saveznici u propovijedanju Radosne vijesti i izgradnji humanijeg i povezanijeg svijeta.⁹³ Također, crkveni dokumenti naglašavaju, kao što je prethodno spomenuto, da su roditelji prvi odgajatelji svoje djece, stoga imaju pravo apsolutno ih odgajati skladu s vlastitim moralnim i vjerskim uvjerenjima. U ovom odgojnom procesu se očekuje da bi roditelji trebali biti kompetentni uzori vlastitoj djeci u korištenju medijskih sadržaja. Iz toga proizlazi da se obitelj smatra temeljnom školom kršćanskog života i dublje ljudskosti, u kojoj se djeca uče vrijednostima kao što su radinost, bratska ljubav, praštanje, molitva i intimna veza s Bogom.⁹⁴ Slijedom navedenoga, možemo zaključiti da je Crkva kroz sve inovacijsko-tehnološke promjene uvijek pažljivo pratila načine primjene medija i njihovog utjecaja na ljude. Za razliku od moderne tehnologije, koja konstantno nudi nove načine i oblike komunikacije, Crkva se usredotočuje na svoju primarnu zadaću tj. promicanje istinskih vrijednosti ljubavi, solidarnosti i duhovnog razvoja svake osobe, ne zanemarujući pri tom one medije, koji su prikladni u njezinom evangelizacijskom poslanju. Ona istovremeno naglašava važnost odgoja, posebice onoga koji promiče medijsku pismenost, a u kojem roditelji imaju ključnu ulogu u usmjeravanju svoje djece prema zdravom i odgovornom suživotu s medijima. Stoga se, Crkva zajedno s obitelji, smatra temeljnom školom kršćanskog života u prenošenju onih vrijednosti koje pomažu oblikovanje istinske ljudskosti u povezanosti s Bogom.

⁹² Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENE KOMUNIKACIJE, *Etika u obavijesnim sredstvima* (4. VI. 2000.), Zagreb, 2000, br. 21.

⁹³ Usp. Suzana PERAN, Odnos obitelji i medija u papinskim porukama za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije, u: *Nova prisutnost: Časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, XII (2014.) 2, 261–277, ovdje 277.

⁹⁴ Usp. *Isto*, 262–263.

Zaključak

Rezultat ukupnog istraživanja, na temelju navedene relevantne literature, upućuje nas na zaključak da suvremeno digitalno doba postavlja pred nas izazove i nedoumice koliko i na koji način medijsko okruženje utječe na djecu i odrasle, posebice na djecu predškolske dobi. Razumijevanje kompleksnosti ovog problema ključno je za razvoj odgovornog pristupa odgoju za medije kao i za promicanje medijske pismenosti, što je važno kako za djecu, tako i za odrasle. Predškolska dob djeteta je najosjetljiviji period za dijete u kojem se ono prilagođava okolini. Budući da roditelji imaju nezamjenjiv utjecaj u životima svoje djece ističe se važnost njihove odgojne uloge koja je presudna u procesu gdje suvremeni mediji poput videoigara i društvenih mreža različito utječu na život djece, od edukativnih do potencijalno štetnih.

U daljnjem istraživanju zapažen je neosporan pozitivan vid digitalnih medija poput videoigra gdje se ističe njihov poticajni utjecaj na razvoj djetetovih motoričkih sposobnosti. Međutim, također smo tijekom pomnijeg promišljanja spoznali kako je nemoguće ne primijetiti da određene vrste videoigara posjeduju iznimno poticajnu sklonost prema nasilju. Ono se očituje kroz prakticiranje nasilja među djecom u stvarnom svijetu bez da razumiju koje posljedice ono ima za njih same ali i za društvo.

Nadalje, uočili smo činjenicu da i društvene mreže, koje također po svojoj naravi spadaju u komunikacijske medije, osim pozitivnog, imaju i negativan utjecaj na djecu predškolske dobi. Taj negativni pristup očituje se u razočaravajućoj činjenici da su djeca već od najranije dobi izložena medijima, koji utječu na razvoj njihova samopoštovanja i stvaranja percepcije vlastitog identiteta, nasuprot iskrivljenoj slici ljudskog tijela promoviranoj od strane medija.

Proučavanjem manipulativnih tehnika, koje mediji koriste kako bi privukli pažnju djece s ciljem ostvarenja vlastitih interesa, najviše očitovanih kroz kapital, u ovom nam se radu nameće ključna završna misao o nužnosti suradnje između roditelja, odgojitelja i Crkve, koja je ključna za odgovorno i sigurno sudjelovanje djece u digitalnoj kulturi. Iz toga proizlazi da je, među ostalima, promicanje vrijednosti ljubavi, solidarnosti i duhovnog rasta nužno za razvoj djece u digitalnom okruženju, kao budućih odgovornih i moralnih sudionika suvremenog društva. Takav integrirani pristup, koji uključuje obrazovanje, nadzor i podršku, omogućava djeci budu sigurni i odgovorni korisnici digitalnih medija u današnjem svijetu.

LITERATURA

Dokumenti

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Inter mirifica*. Dekret o sredstvima društvenog priopćavanja (4. XII. 1963.), br. 1 i 2, u: *Dokumenti*, Zagreb, ⁷2008.

PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENE KOMUNIKACIJE, *Etika u obavijesnim sredstvima* (4. VI. 2000.), Zagreb, 2000, br. 21.

REPUBLIKA HRVATSKA, MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Zagreb, 2011.

Knjige

CIBOCI Lana – KANIŽAJ Igor – LABAŠ Danijel, *Pozitivni i negativni medijski sadržaji*, Zagreb, 2018.

JURIĆ Kata s. Amabilis, *Vjerski odgoj djece predškolske dobi u Hrvatskoj. Teološko-katehetska, religiozno-pedagoška i pravna ishodišta*, Zagreb, 2023.

MALOVIĆ Stjepan – MALETIĆ Franjo – VILOVIĆ Gordana – KURTIĆ Najil, *Masovno komuniciranje*, Zagreb, 2014.

MAJDERIĆ Valentina, *Mediji tekst kultura*, Zagreb, 2019.

MACCHIETI S. Sira, dijete, u: Ivan MARIJANOVIĆ (pr.), *Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti*, Zagreb, 2017.

Članci

BARTAKOVIĆ Sanja – SINDIK Joško, Medijska uloga roditelja prilikom djetetovog gledanja televizije, u: *Acta Iadertina*, 13 (2016.) 2, 95–113.

BILIĆ Vesna – GJUKIĆ Damjan – KIRINIĆ Giovanna, Mogući učinci igranja računalnih igrica i videoigara na djecu i adolescente, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 151 (2010.) 2, 195–213.

BJELOBRK Vladimir, Uloga medija u procesu socijalizacije djece i adolescenata, u: *Magistra Iadertina*, 15 (2020.) 1, 41–56.

BRČIĆ Iva, Utjecaj video igara na djecu, u: *In medias res: časopis filozofije medija*, 9 (2020.) 17, 2669–2684.

BRČIĆ Iva, Utjecaj medija na gledatelja od najranije do odrasle dobi, u: *In medias res: časopis filozofije medija*, 7 (2018.) 13, 2019–2027.

BUCHBERGER Iva – MILANOVIĆ Marina, Razvoj kompetencije kritičkog mišljenja kod djece rane i predškolske dobi, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 164 (2023.) 1-2, 99–119.

CAR Viktorija – TURČILO Lejla – MATOVIĆ Marijana, Medijska pismenost – preduvjet za odgovorne medije: zbornik radova s 5. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija, u: *Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 22 (2016.) 1, 170–172.

DIKLIĆ Jelena – NAKIĆ Marija – ŠOŠIĆ Dajana, Edukativna uloga društvenih mreža u medijskom odgoju djeteta, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 178–195.

DOKMAN Tomislav – KUZELJ Maja – MALNAR Dario, Društvene mreže u ulozi modernog oružja – percepcija doktoranada, u: *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, XXI (2018.) 41, 133–150.

ĐURAN Antonija – KOPRIVNJAK Diana – MAČEK Nataša, Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 270–283.

GALANT Martina, Utjecaj društvenih mreža na psihičko zdravlje, u: *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 3 (2020.) 1, 131–145.

GARMAZ Jadranka, Kako osnažiti obitelj?, u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 58 (2018.) 3, 371–376.

GLAVINIĆ Ivan, Odnos Crkve i medija u svjetlu »kulture nadahnute evanđeljem«, u: *Crkva u svijetu*, 51 (2016.) 4, 639–653.

GRBAVAC Jacinta – GRBAVAC Vitomir, Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena, u: *Mediji, kultura i odnosi s javnostima*, 5 (2014.) 2, 206–219.

ILIŠIN Vlasta – MARINOVIĆ BOBINAC Ankica – RADIN Furio, Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece, u: *Socijalna ekologija: journal for environmental thought and sociological research*, 11 (2002.) 1–2, 150–152.

JERONČIĆ TOMIĆ Iris – MULIĆ Rosanda – MILIŠIĆ JADRIĆ Antonija, Utjecaj društvenih mreža na samopoštovanje i mentalno zdravlje mladih, u: *In medias res: časopis filozofije medija*, 9 (2020.) 17, 2649–2654.

JURČIĆ Danijela, Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj, u: *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 21 (2017.) 1, 127–136.

KIMER Karlo, Uloga medija u obiteljskom odgoju, u: *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 2 (2018.) 2, 43–52.

KRAJINA Zlatan – PERIŠIN Tena, Digitalne vijesti: Mediji, tehnologija i društvo, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 18 (2009.) 6 (104), 935–956.

- KUNIĆ Ivana – VUČKOVIĆ MATIĆ Marina – SINDIK Joško, Društvene mreže i zdravlje, u: *Hrvatski Časopis za javno zdravstvo*, 12 (2016.) 47, 110–114.
- LABAŠ Danijel – MARINČIĆ Ines – MUJČINOVIĆ Alma, Percepcija djece o utjecaju videoigara, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 8–27.
- LABAŠ Danijel – MARINČIĆ Petra, Mediji kao sredstvo zabave u očima djece, u: *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 12 (2018.) 15, 1–32.
- LABAŠ Danijel, Medijska pismenost: preduvjet za odgovorne medije, u: *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničkog društva Rijeka*, 6 (2015.) 6, 22–32.
- LJUBIĆ NEŽIĆ Kristina, Poticanje razvoja medijske pismenosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 284–301.
- MANDARIĆ Valentina, Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 1, 131–149.
- MATUŠIĆ Juraj Mirko, Obitelj u globalnom selu, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 13 (2005.) 2, 239–261.
- MAVRAČIĆ MIKOVIĆ Ivana, Stavovi roditelja i odgojitelja o oblicima suradnje i partnerstva u dječjem vrtiću, u: *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3 (2019.) 3, 69–84.
- MILIŠA Zlatko – TOLIĆ Mirela – VERTOVŠEK Nenad, *Mladi – odgoj za medije. Priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*, Zagreb, 2010.
- MLINAREVIĆ Vesnica, Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima, u: *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, XX (2022.) 1, 133–144.
- PAPIĆ Anita – JAKOPEC Tomislav – MIČUNOVIĆ Miljana, Informacijske revolucije i širenje komunikacijskih kanala: osvrt na divergenciju i/ili konvergenciju medija, u: *Libellarium: časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti*, 4 (2011.) 1, 83–94.
- PAŠICA Anamari – TURZA BOGDAN Tamara, O medijima i govorno-jezičnome razvoju djece s roditeljskog motrišta, u: *Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*, 18 (2020.) 1-2, 73–92.
- PERAN Suzana, Odnos obitelji i medija u papinskim porukama za Svjetski dan sredstava društvene komunikacije, u: *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, XII (2014.) 2, 261–277.
- PERAN Suzana – RAGUŽ Anđelka, Odnos i značenje medijskog odgoja u dječjim vrtićima: pravila i medijski izazovi, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 216–231.

RABOTEK ŠARIĆ Zora – SAKOMAN Slavko – BRAJŠA ŽGANEC Andreja, Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih, u: *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 11 (2002.) 2-3 (58–59), 239–263.

SINDIK Joško, Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu, u: *Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 18 (2012.) 1, 5–33.

SKOČIĆ MIHIĆ Sanja – BLANUŠA TOŠELJ Danijela – KATIĆ Vesna, Odgojitelji predškolske djece i savjetodavni rad s roditeljima, u: *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 156 (2015.) 4, 385–400.

SOMOLANJI TOKIĆ Ida – VUKAŠINOVIĆ Antonija, Virtualne društvene mreže i ostvarivanje partnerstva obitelji i dječjeg vrtića, u: *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LXIV (2018.) 1, 105–116.

STIPAN Tea, Uloga medijske pismenosti u samopredodžbi mladih uvjetovanoj medijskim idealima ljepote, u: *Communication Management Review*, 4 (2019.) 1, 98–119.

ŠEGO Jasna, Utjecaj okoline na govorno – komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju, u: *Govor*, 26 (2009.) 2, 119–149.

ŠMAKIĆ Katarina, Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije »like« na kreativno ponašanje mladih, u: *In medias res: časopis filozofije medija*, 5 (2016.) 9, 1333–1338.

TOLIĆ Mirela, Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije, u: *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LV (2009.) 22, 97–103.

VALKOVIĆ Jerko, Karakteristike i djelovanje nasilja u videoigrama, u: *Riječki teološki časopis*, 32 (2008.) 2, 483–502.

Mrežni izvori

Hrvatska enciklopedija, dijete, u: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dijete> (5. II. 2024.).